

SETZÈ CENTENARI DEL PELEGRINATGE D'EGÈRIA A BETLEM

Basilica de la Natividad de Betlem.

De la mateixa manera que quan volem trobar el naixement de les llengües romàniques anem a parar al llati de la baixa romanitat, si busquem els orígens de l'art romànic hem de recórrer, en última instància, al món tardo-romà. Del món romà, influït i modificat per les allaus invasores bàrbares i per un reviscolament, més o menys potent, del substrate autòcton preexistent a la romanització, en deriven les variades nacions d'Europa. I en prové també l'art que, amb raó, anomenem romànic.

Art que es manifesta en les construccions religioses en un grau que no pot pas comparar-se amb les escasses manifestacions civils que ens n'han arribat. Les esglésies romàniques podem dir també que tenen les seves precursors en les primeres grans construccions religioses cristianes del món romà; ja que no es féu altra cosa que anar continuant la seva manera de fer; amb les influències i interdependències que vulguem, derivades sempre, però, del món clàssic.

Això fa que de la mateixa manera que l'acompliment de la promesa

messiànica s'inicia a Betlem, també a Betlem hi trobem una fita important dels inicis de l'art romànic.

Detall d'un capitell

Com sabem l'emperador Constantí no solament donà llibertat a l'Església amb la promulgació de l'edicte de Milà l'any 313, sinó que, convertit al cristianisme (l'Església d'Orient el venera com a sant), l'ajudà i protegí

donant un tomb a la seva història.

Es lògic que l'actuació de Constantí i de la seva mare Elena fos important a la Terra Santa. És coneguda de tothom la invenció de la Creu atribuïda a santa Elena, acompanyada d'uns miracles portentosos, més o menys fantasiosos. El que no té res de fantasiós és l'excavació ordenada per Constantí d'una esplanada artificial construïda l'any 135 per l'emperador Adrià sobre el lloc del Gòlgota i del Sant Sepulcre, per fer-ne desaparèixer el record; recuperant-lo així i construïnt-hi a sobre una basílica. A la mateixa Terra Santa bastí altres edificis l'emperador Constantí: Als afores de Jerusalem una basílica al lloc de l'Ascensió. A Membré, vora d'Hebron, una altra en record d'Abraham el patriarca de la fe. I una quarta a Betlem, sobre la gruta de la Nativitat que, a l'igual que el Sant Sepulcre, havia soterrat Adrià dos-cents anys abans. Tots aquests edificis han desaparegut, llevat de la basílica de la Nativitat que, amb algunes modificacions, ha arribat fins avui.

Porta d'accés a la cripta

De les altres basíliques construïdes arreu del món per Constantí només es conserven la de Sant Pau de Roma (bastant modificada arran d'un incendi sofert l'any 1850) i la d'Acheiropoitos de Salònica.

S'ha dit que les basíliques no són altra cosa que l'aprofitament per a un ús religiós d'edificis civils romans. Sembla però que això no és cert del tot, ja que quan s'inicià la construcció d'esglésies, tímidament en els intervals de tolerància anteriors a l'edict de Milà, i esplendorosament a partir de Constantí, els cristians havien madurat durant els dos segles de clandestinitat les seves necessitats culturals, que provenien de les pràctiques jueves i eren molt ben ateses, per tant, per les sinagogues o edificis similars, als que la basílica s'acosta molt.

La de la Nativitat de Betlem és un edifici bastit per Constantí l'any 325 i restaurat per Justinià el 540, després de l'incendi i del saqueig que sofrí per mor de la rebel·lió dels samaritans de Nablus l'any 529. Justinià conservà la disposició general de l'edifici, enriquint-lo amb noves decoracions de mosaics. De la reconstrucció de Justinià únicament s'ha modificat la façana, al cloure's les portes primitives per raons de seguretat enfront dels turcs, que a vegades havien irromput al temple fins i tot muntats a cavall; per això la porta d'ara és

tant baixa que cal ajupir-se per passar-hi. La basílica és de planta de creu i té tres naus separades per unes columnes que terminen amb uns capitells corintis del més pur estil. La coberta, com la de totes les basíliques romanes, és de fusteria. A les parets encara hi ha restes importants dels mosaics primitius que les decoraven totalment amb esplendidesa. Recentment s'han trobat sota del paviment actual restes del mosaic del sòl de la basílica constantiniana, recoberts amb cendres provinents de l'incendi del 529; una petita trapa permet contemplar-ne un fragment.

Sota del santuari hi ha la cripta de la Nativitat. La seva porta d'accés és romànica i correspon a les obres de conservació i embelliment que hi feren els croats. La cripta, donat que correspon a la cova del Naixement, té forma irregular: només unes colum-

sembla, hi acudia el 382 per celebrar-hi la festa del Naixement de Jesús. Per la lectura del seu famosíssim "Itinerarium" sabem que en aquella època l'Església de Jerusalem commemorava el Natalici el dia 6 de gener, festa de l'Epifania (no fou fins a la primera meitat del segle VIIè quan s'introduí a l'Orient la celebració del 25 de desembre). El dia 5 el poble es reunia als afores de Betlem, a la Cova dels Pastors, i d'allí es dirigia a la basílica de la Nativitat on se celebrava la vigília. La festa continuava després a Jerusalem, amb gran joia, durant tota la vuitada, tota vegada que el bisbe no podia absentar-se'n tants dies. Hi començava a l'arribada del seguici provinent de Betlem cosa que s'esqueia a l'alba del dia 6, abans de la sortida del sol, just quan la claror permet que un home pugui conèixer a un altre home, com diu molt gràfica-

Celebració a l'altar dels Mags.

nes apuntalen el sostre natural per evitar que s'enderroqui. El lloc principal l'ocupa un altar que, com tot l'edifici, pertany a l'Església ortodoxa grega, situat sobre el lloc precís del naixement, que està indicat per una gran estrella de plata col·locada a terra. Un altre altar immediat -aquest de l'Església romana- està al davant del lloc atribuït a la menjadora que serví de bressol a l'Infant Jesús, i recorda l'Adoració dels Mags.

Cinquanta-set anys després d'haver-se construït la basílica, exactament enguany en fa mil sis-cents, Egèria, una pelegrina gallega segons

ment Egèria. A Betlem la festa continuava també durant tota l'octava amb la mateixa alegria que a Jerusalem, celebrant-la els preveres i tota la clerecia del lloc i els monjos que allà eren afincats. Ens diu finalment Egèria que per la solemnitat i alegria d'aquesta celebració hi acudia una infinita multitud, no solament de monjos, sinó també de laics, homes i dones.

Que el record del setzè centenari de la participació d'Egèria ens estimuli a incorporar-nos a aquesta multitud que continua celebrant encara l'alegria del Nadal.

L'ESCULTO

El meu amic Josep Sobrado i Balboa és de la casa Penauta, a Lancara, partit judicial de Sarria (Lugo). Ho era també de Sarria, Gregorio Fernández (1577 - 1636), escultor barroc. Ser gallec i escultor no és cosa estranya, car si hom diu que tota l'art del món comença amb la primera pedra tallada pel caçador paleolític, als museus gallescs hi ha una gran quantitat d'útils paleolítics només al de Castrelos ja hi són a centenars i des de l'Edat Mitja hi ha a Europa tota una nissaga de picapedrers cèltics que tallen catedrals, especialment al camí de Santiago, com d'altra banda la majoria d'artistes que basteixen les italianes són toscans.

El seu pare, un petit hisendat, és un gran afeccionat a la filosofia clàssica, a la saviesa. Un home d'una notable instrucció, que ha hagut de renunciar la carrera de lleis pel govern de casa i terres, i que, entre d'altres coneixements propis de la formació rebuda, conrea amb encert i bon gust el dibuix. Malhauradament traspasat quan ell encara és un noi que servirà sempre el record de la seva figura, senyorívola i serena, li deixa una fonda empremta ètica i estètica.

Encara de bolquers i ja se li desvetlla la necessitat de la plàstica. La vida a la societat agrícola el posa en contacte amb el material per excel·lència: el fang del Gènesi, amb el qual pasta el seu primer balboteig.

Quan fa els cinc anys, el sastre Cayetano da Ponte, intel·lectual de tendència anarquitzant, li construeix amb pedres i fang un forn rudimentari perquè pugui coure les bestioles que modela. El temps i la intempèrie li fan malbé i, llavors, ha de coure-les a la cuina casolana entremig dels pans "labregos" fins als catorze anys, que ell mateix se'n pot construir un altre, de forn, en condicions.

La infantesa passada en aquell medi rural li ensenya el seu primer vocabulari: aixada, bou, corb, dalla, eucaliptus, freixa, gat mesquer... que

més endavant fornirà el llenguatge que empra avui.

Jo sospito que el seu lloc de naixença li dona aquesta mena d'atmosfera que l'envolta i que no ha perdut malgrat viure a Sabadell des del 1963, quan apleix els dinou anys, se sent català i, de més a més, n'exerceix: ha après -o ja en sabia- de fer coexistir la laboriositat i la "saudade" amb la rauxa i el seny a la societat industrial que l'acull.

Aquesta societat, tecnològica i competitiva, nova per a ell, li proporciona, tot just integrar-s'hi, una nova temàtica: la de la problemàtica social. L'home i la seva condició són tractats per Sobrado amb un sentiment que la paraula escrita és incapaç de reflectir. Només la sensibilitat de l'espectador, en comunió amb la tremenda expressivitat d'aquesta obra, pot rebre tot el missatge humà que conté. El que subscriu sols pot dir

Albert Einstein en escriure la "Teoria general de la relativitat" tingué en compte determinats treballs de Leonardo i, per tal d'estudiar-los i poder fer constatacions "in situ", se'n va anar a residir un quant temps a Vinci. Per consegüent els ginys emprats en l'actual carrera espacial són descendents en línia directe d'aquelles màquines de volar que el de Vinci dissenyava fa cinc-cents anys.

I és que, al menys així ho penso, el món es mou i progressa mercès al diàleg constant de la fantasia amb la lògica, de la intuïció amb l'anàlisi, de la modernitat amb la tradició, i a la permanència d'idees heretades en coexistència amb les noves.

Bé, i per què surto a parlar de Vinci i de les dues celebritats, l'una filla d'allí, l'altra resident temporal en aquell lloc?

Per venir a dir-vos que crec que en la nostra civilització hi han uns asentaments humans amb determinades característiques tel·lúriques, que doten llurs fills amb qualitats com la imaginació, el sentit de l'observació, la facultat de reflexió, la creativitat i la capacitat de treball: per exemple la Toscana i, també per exemple, Galícia.

Un treball titànic, a Monistrol de Calders Josep Sobrado va tallar aquesta escultura de 15 tones netes:

"Tascateiras", pedra, col·lecció El Pedregal (Bellaterra)

La model permet, comparativament, fer-se idea de les proporcions d'aquesta obra.

És una gentilesa de

SERVEI DE REPARACIONS FOTO-CINEMA-VIDEOS-HI.FI
Advocat Cirera, 8 Dpt. 16 - (Davant Ajuntament)
Telèfon 726 13 35 - SABADELL